

Ahmed Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'inde Hz. Muhammed Sevgisi*

Doç. Dr. Kazım Yoldaş

İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

kyaoldas@inonu.edu.tr

Özet

Ahmed Yesevî, Yesevîlik tarikatını kurmuş ve tarihte ilk Türk tarikat kurucusu olmuştur. Onun, Türkler arasında özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Yesevî dervişleri, Orta Asya ve Anadolu halkının İslâm dinini kabul etmesinde etkili olmuşlardır. Ahmed Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'teki şiirleri, Allah ve Hz. Muhammed sevgisi ile doludur.

Divan-ı Hikmet, Hz. Muhammed ile ilgili şu konuları içermektedir: Hz. Muhammed'in hayatı, üstün sıfatları ve mucizeleri. Onun ümmetine olan şefkati ve asi ümmeti için çektiği sıkıntı dile getirilir. O, özellikle ümmetinin fakir ve yetimlerini gözetir. Ona ümmet olmak için onun sünnetlerine sınıksız yapışmak lazımdır. Onun adı anıldığı zaman salât ve selâm getirmek gerekir. Onun soyunu, arkadaşlarını ve dört halifeyi sevmelidir. Ahmed Yesevî, Hz. Muhammed'in sünnetine o kadar bağlıdır ki 63 yaşından sonraki ömrünü yer altındaki bir hücrede geçirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet, Hz. Muhammed, sevgi, sünnet.

Abstract

The Love Of Hz. Muhammed In The Divan-ı Hikmet Of Ahmed Yesevî

Ahmed Yesevi is the founder of the sect of Yesevîlik, and he is also considered as the first Turkish sect founder. He has a special place and importance among Turks. Yesevi dervishes contributed to the acceptance of the Islamic religion of the people of Central Asia and Anatolia. The poems of Ahmed Yesevî in the Divan-ı Hikmet are full of love of Allah and the Prophet Muhammad.

Divan-ı Hikmet includes the following topics related to the Prophet Muhammad: Hz. Muhammad's life, his superior qualities and miracles. In his work it is expressed the compassion towards his nation (ummah) and his distress for his rebel ummah, and is paid a particular attention his respect for the poor and orphans in his ummah. It is an obligation to stick with his way of life (sunnah) to be able to a member of his ummah.. When his name is mentioned, it is necessary to bring blessings and peace. His descendants, friends and four caliphs ought to be loved. Ahmed Yesevi was so much

* Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde 07-08 Mart 2009 tarihinde yapılan *Uluslararası Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed Sempozyumu*'nda bildiri olarak sunulmuştur

adhered to the sunnah of the Prophet Muhammad that he spent the rest of his life after 63 years in a cell underground.

Key Words: Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet, Hz. Muhammed, Love, Sunnah

Giriş

Orta Asya Türk kültür ve edebiyatında önemli bir yeri olan ve “Pîr-i Türkistan” lakabıyla anılan Hoca Ahmed Yesevî’nin “Hikmet” adı verilen şiirlerinde Hz. Muhammed’in özel bir yeri ve önemi vardır. Hakkında anlatılan menkıbeye göre bizzat Hz. Muhammed, Arslan Baba adlı sahabeyi Ahmed Yesevî’nin eğitim ve irşadı ile görevlendirmiştir. Hoca Ahmed Yesevî Hz. Muhammed’in sünnetine o kadar bağlıdır ki onun ölüm yaşı olan 63 yaşından sonraki hayatını yer altında kabir gibi bir çilehanede geçirmiştir. Bugün Kazakistan’ın tarihi ismi Yesi olan ancak sonradan Türkistan adı verilen şehrindeki türbesi Orta Asya Türklüğünün manevi merkezi olarak kabul edilmektedir. Kazakistan’da şairin adıyla anılan bir üniversite de bulunmaktadır.

Anadolu’nun İslâmlaşmasında Yesevî dervişlerinin önemli bir yeri vardır. Bu derviş gaziler arasında Deliorman’daki Demirci Baba, Niyazabad’daki Avşar Baba, Merzifon’daki Pir Dede, Karadeniz kenarında Batova’daki Akyazılı, Bursa’daki Geyikli Baba, Abdal Musa, İstanbul Unkapanı’ndaki Horoz Dede, Yozgat’taki Emir Çin Osman, Tokat’taki Gaj-Gaj Dede, Zile ilçesindeki Şeyh Nusret ve Rumeli’nin fethinin manevi öncüsü Sarı Saltuk, Evliya Çelebi’nin tespit edebildiği Yesevî dervişleridir. Bunların en ünlüsü de şüphesiz Hacı Bektaş Veli’dir (Bice, 1993, XV).

Ahmed Yesevî hakkında yapılan en kapsamlı çalışma Prof. Dr. Fuat Köprülü’nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eseridir (1991). Bu değerli eserin ilk bölümünde Ahmed Yesevî’nin menkıbevi ve tarihi hayatı ayrı ayrı ele alınarak ayrıntılı bir şekilde ortaya konmuştur. Bu esere göre Ahmed Yesevî, bu gün Çin’in Doğu Türkistan bölgesinde Aksu sancağına bağlı Sayram kasabasında doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber XI. Asrın ikinci yarısında doğduğu tahmin edilmektedir (Köprülü, 1991, 61-62). “Ahmed Yesevî’ye izafe edilen *Fakrname* adlı risalede yer alan 73 yıl yaşadığı ve 1166 yılında öldüğü şeklindeki

bilgiler göz önüne alındığında 1093 yılında doğduğu kabul edilebilir." (Bice, 1993, IX). 10. Hikmette geçen: "Yüzyigirmebeşge kirdim bilemedim: Yüz yirmi beş yaşa girdim bilemedim" mısraının menkıbevi bir ayrıntı olduğu kanaatindeyiz.

Dîvân-ı Hikmet hakkında, Prof. Dr. Kemal Eraslan'ın hazırladığı *Ahmed-i Yesevî Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler* (1983) adlı eseri bu konudaki en önemli yayımlardandır. Ancak bu eser şairin bütün hikmetlerini içermediğinden, biz çalışmamızı daha çok Hayati Bice'nin hazırladığı *Hoca Ahmed Yesevî Divan-ı Hikmet* (1993) adlı eserinden hareketle oluşturduk. Metin içindeki şiir alıntılarında, bu kitaptaki şiir numaraları referans olarak verilmiştir.

Ahmed Yesevî'nin, halka İslâm'ın esaslarını, şeriatın hükümlerini, tarikatın adap ve erkânını öğretmek amacıyla sade bir dille ve çoğunu hece ölçüsüyle söylediği hikmetlerinin toplandığı çalışmamıza esas olan *Divan-ı Hikmet* adlı eseri her şeyden önce kurgusal bir edebî metindir. Tasavvufun gizemli dünyasında, muhabbet ve aşkın taşkınlıkları ile batınî zevk ve keşif yoluyla izlenen hakikatlere bir parça hayalât karışmış olabileceği göz ardı edilmemelidir. Kurgusal edebî metinlerde hayal hâkimdir ve kısmen hakikati inciten yönler olabilir. Bu yüzden hikmetler doğrudan değil dolaylı olarak, tevil ve tabir süzgecinden geçirilerek mantık ölçülerine vurulmalıdır. Nitekim *Divan'*da, Hz. Muhammed'in ağzından söylenen bazı sözleri hadis kaynaklarında bulmak mümkün olmayabilir. Zaten tasavvufî metinlerde zayıf ve mevzu hadislerle sıklıkla rastlandığı konunun erbabınca malumdur.¹

Divan-ı Hikmet adlı eserde Hz. Muhammed ile ilgili şu konuları görebiliriz:

¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bakınız: Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, TDV. Yay. Ankara, 2000. Saffet Sancaklı, *Hadislerde Fakirlik ve Zenginlik Problemi*, Elif Yay. İstanbul, 2004.

1. Hz. Muhammed'in hayatı ve üstün sıfatlarının övgüsü:

Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*'in bir çeşit siyer türünde olan 36. Hikmetinde Hz. Muhammed'in hayat hikâyesini gayet yalın bir üslupla şöyle özetler:

“Bilin, Muhammed'in zâtı Arap'tır. Anasının adı Amine, babasının adı Abdullah'tır. Babası, anasından doğmadan önce ölmüştür. Muhammed'i dedesi korumuştur, o çıplak ve açları yoklayan ve koruyandır. Biliniz, dedesi Abdülmuttalib'tir, onu iyice bilip (sevgisini) gönülde saklayınız. Dedesinin babası Hâşim idi; dördüncü cediti ise Abdülmenaf'tır. Her kim Resul'ün bu dört ceditini bilse onun gönlü saftır ve ahrette sekiz cenneti gezecektir.

Annesi yedi yaşında ölmüştür, Resul'ü amcasına vermiştir. Ebû Tâlib Ali'nin babasıdır, bütün Arapların en büyüğüdür. Ebû Tâlib iş başında iken bile Muhammed'i yanından ayırmazdı.

Muhammed'in yaşı on yedi olduğunda Hatice (annemiz) O'nu tanıdı ve gördüğü anda aşkı kalbine düştü. Gece gündüz Allah'tan O'nu dilerken sonunda muradını buldu. Allah'ın işine bakın ki Muhammed Hatice'nin develerine bakmakta iken bahtını Allah açmış, Resul'ün başına inciler saçmıştır.

Resul'ün yaşı kırka vardığında Allah'tan vahiy geldi ve Muhammed sultan oldu. Allah, Resul'ün gönlünde yâr oldu. Muhammed'in işini Allah yazdırdı ve insanlar iman getirdi. Otuz üç bin sahabe kemal buldu. Resul'e hepsi hizmet ettiler, edep ile yürüyüp izzet ettiler.”

Dîvân-ı Hikmet'in 46. Hikmetinde Ahmed Yesevî, Hz. Muhammed'in vefatını anlatır:

“Bir gün Ebu Bekir Selman ile geldi. Hak Mustafa Rahman ile olan sırrını onlara açtı. Herkes bu dünyadan elini uzatıp Hakk'a vasil olmak için gider. Azrail bir gün ferman ile geldi. Fatıma ikram ile selâm verdi. Hak Mustafa sıcak bedenden aziz canını vermek için iman ile meşgul oldu. Resul, sahabelere: ‘Sessiz olun, ahrete yollandık siz açıkça bilin. Cehennemden kurtulmak için oruç tutun, namaz kılın, zekât verin.’ Dedi.

Pazartesi günü Hak Mustafa dünyayı bıraktı; Hak Teâlâ fermanına boyununu sundu. Cennet içinde hulle giysisini giymek için İbni Abbas suyunu koydu, Ali yıkadı. Allah diyerek sahabeler hareketlendiler; peygamberin cenazesini kaldırdılar; Arş üstüne çıkararak koymak için o Sidretü'l-münteha'ya aşırıldılar. Göklerdeki melekler yere indi; peygamberin nuru ile âlem doldu. Babasından yetim kaldığı için Fatıma 'Babam' diye ağladı."

Ahmed Yesevî, aşağıdaki hikmetlerinde de O'nu gayet içtenlikle över:

"Ya Mustafa Muhammed; bizden sonsuz selâm ve sayısız tahiyat Sana... Ya Resullerin Efendisi, ya Nebilerin sonuncusu, ya sapıtılmışları doğrultan; ya 'Eyyühel müddessir' Hak dedi 'Kum fe-enzir'; 'Ve Rabbeke fe-kebbir' ("Ey örtünüp bürünen (Peygamber!); Kalk da uyar; Rabbini yücelt." Müddessir Suresi 74: 1-3). Yüce hazrette ve keremli kudrettesin; peygamberlerin öncüsü, Sensin Hâlık'ın sevgilisi, Hak dergâhına layık, yaratılmışların özü... İnsan varlığının aslı, resul ve nebilerin sonuncusu, gizli sırlara mahrem... Kabe kavseynin tubası, iki cihan bahçesinin ayı, herkesin gözünün nuru... Arş ve kürsüden aşan, Hazret'ine ulaşan, doksan bin sırrı açan... yer gök Seninle şen, sahabeler bakışların, ümmet bağışlamanla esendir. Her kime yönelsen Hak azabını kaldırır; âlem Senin sayende vardır ve Sana minnettardır. Her kim sana sığınır, cehennemden kurtulur, cennete doğru yol alır. Canımı feda edip Senin hoşnutluğunu alsam, ölsem de üzülmem. Gerçi çoktur günahım, affedersin Allah'ım, ya Mustafa Muhammed, Sensin benim sığınağım. Ya Rab, ne yapıp Onun şefaatinin alayım, ümmetinden olayım? Çünkü ümmetinden olanlar, şefaatinin alanlar, cennet ehli olurlar. Ahmed'in muradı Sensin, zikri ve yâdı Sensin, işlerin anahtarı Sensin ya Mustafa Muhammed." (Hikmet 39)

"On sekiz bin âlemin reisi, otuz üç bin ashâbın öncüsü, çıplaklık ve açlığa kanaatli; asi ve eziyetli ümmetine şefaattli; geceleri yatıp uyu-maz, tilâvetli; garip ile yetime mürüvvetli; yoldan azan günahkâra hida-yetli; muhtaç düşen herkese kifayetli; lânetlenmiş şeytana, Ebû Cehil ve

Ebû Leheb'e siyasetli; kınanmanın sabunu, selâmetli; namaz oruç kılıcı, ibadetli; dinlenmeyip tesbih eden, perhizli; şeriatın yoluna inayetli; tari-kata rehber, istekli; hakikate imam, izinli; duaları kabul olur, icabetli; kö-tülüğü iyilikle karşılar, kerametli; ezici zalime celâletli; eğilip secde kılan, itaatli; beş vakit namazda imametli; miraca çıktığında şehadetli; Arş ve Kürsü pazarında inayetli; sekiz cennet sahibi velayetli Muhammed." (Hikmet 40).

"Miskin Ahmed kuluna kitabetli (senetli, sözleşmeli) Muham-med; yetim, fakir, garibe eli açık Muhammed. Başıma O'nun sevdasının narası düşünce yolunda deli divane oldum. Kim O'nun ümmeti ise dur-madan hamd ü sena eder; ya Samed, beni Muhammed'in düşkünü kıl. Allah'ım O'nun aşk sevdasını gönlüme koyup beni Muhammed'in eşsiz âşığı kıl. Mecnun gibi iki cihandan geçirip beni Muhammed'in divanesi kıl. Öldür, yandır, her sıkıntıyı gönder; o ceza günü beni Muhammed'in tutkunu kıl. O her zaman nimet yerine ümmet derdini yedi; ümmet diye-rek gece gündüz hasret çekti. O şahların şahı, ümmetinin günahının ba-ğışlanmasını dilediği için bizde ceza gününün korkusu yok. Her şeyden vazgeç, Muhammed'in rızasını ara, vallahi anında O'nun sesini duyarsın. Allah'ım, ben senin kereminden hoşça savrulayım da Muhammed'in der-yasından bana bir damla tattır. Yol verici, Rahman, Rahim, Gafur ve Settar, beni Muhammed'in yolundan sapıp pişman olanlardan kılma. O elest kadehinden bana bir damla şarap bağışla, Muhammed'i tanıdığımı hamd edeyim. Kara yüzünü O'nun ayak izine sür, lutfetse Muhammed'in gören gözü dileğini verir. Ey eşsiz Yaratıcı, beni maksadıma erdir, ben Muhammed'in yasemin kokulu saçını istiyorum. Perdeyi yüzünden kal-dır, miskin kuluna bir bak, ben Muhammed'in kuluyum, kara ayaklı ka-rıncasıyım. Miskin Yesevî, Hazret'in türbesini görme arzusunda, acaba Muhammed'in ayak ayasının toprağı nasip olur mu?" (Hikmet 41).

"Şeriattan tarikattan beyan oldu; hakikatten Kur'an sözü kelam oldu; bu cihana Muhammed'in nuru doldu; o nur ile iki cihan aydınla-nır." (Hikmet 104).

2. Miraç Mucizesi:

Miraciye türünde yazılan 80. Hikmette Hz. Muhammed'in miraç mucizesi şöyle anlatılır:

“Ey dostlar, O büyük küçük her şey için “âlemlere rahmet” olan Hak Resulünden bildireyim. Allah'ım O'na miracı armağan etti. Rahmet denizi dolup taşı. O'nun başına 'le- amrük' tacını koydu. Önce Cebrail O'na Burak'ı alıp geldi. Hazret Burak'a binip gösterişle uçup havalandı; (Kudüs'teki Mescid-i) Aksâ'ya varıp indi. Orada bütün ruhlar toplanıp Peygamber'i tebrik ettiler. Cebrail o Hazret'i alıp havalandı; Sidretü'l-münteha'ya ulaştılar; orada Cebrail Mustafa'yı güzelce yüceltti ve o makamdan ileri geçemeyip kaldı. Mikail gelip Burak'ın yularını ele aldı. Sonra o da yorulup kalınca bu defa İsrail O'nu alıp cennete uçtu. O makamda Resul değişik bir gezinti yaptı ve İsrail de burada ağlayarak kaldı. Resulullah Arş'a bakıp adım attı; ayakkabılarını çıkarmak isteyince 'Sen ayakkabılarınıla adım atabilirsin' diye bir nida geldi Hak tarafından. 'Ey Habibim, bana yakın gel beri, şimdi seni has sırrıma mahrem edeyim.' Hakk'a bakıp adım attı Resulullah; orada Hak'tan başka yoldaş olacak kimse yoktur. Vallahi billahi böyle bir makam kimseye nasip olmamıştır. Allah dedi: 'Konuk olup bana geldin, ne kadar dileğin varsa söyle bana, dileğini verip seni hoşnut edeyim.' Resul dedi: 'Dileğim, ergenlik çağından kırk yaşına kadar olan asi ümmetime rahmet kıl. Ey Allah'ım, senden rahmet, benden şefkat.' 'Ya Hak Resul, dileğini kabul ettim. Sen yeter ki üzülme, dileğini çok çok dile, kabul edeyim.' 'Kırktan öte elli yaşına kadar olanları(n affını) talep ediyorum. Kimsesiz, yetim, ağlayıp geldim sana bakıp gözümü diktim, ey Allah'ım.' 'Elli yaş(na kadar olan ümmetini de) verdim sana. Tekrar iste, ben dilekleri yerine getiren, ihtiyaçları giderenim. Çokça dile, her ne desen vereyim sana.' 'Ey Allah'ım altmış yaş(na kadar olan ümmetimi) diliyorum, (onları da affet). Sen kudretlisin, ben güçsüzüm, geldim sana. Boyun sunup geldim senin dergâhına.' Allah dedi: 'Dileğini söyledin bana, hoşnut ol şimdi benden ya Mustafa. Ben razıyım, sen de benden razı ol.' Resul dedi: 'Şimdi gam çamuruna batıp kalan yetmiş yaş(na kadar olan ümmetimi) dilerim. Ümmetimin derdinden ben doyuncaya kadar aş içmedim.' 'Yetmiş yaş bana havale et;

kiyamet günü ona rahmetimi saçayım. Gönlün ferahlasın, yardımım şimdi sana. Yetmiş yıldır bana kul, sana ümmet olmuş, çoluk çocuk için sıkıntı ve külfet çekmiş olan kuluma asla zahmet vermem. Yetmiş, seksen, doksan yaşa yetişse kulumu bağışlayıp günahını yok eylerim. Ümmetinin gamı gitsin, sen de gamsız ol. Köle yaşlansa sahibi onu azat eder. Kulum etse ben etmesem bana ayıp. Ey Habib'im, sen hoşnut ve şad ol.'

Gerçek ümmetsen, bu sözleri iyi bilip al; bu sözler seçkin ümmette bal gibi gelir. Münafığa bu söz uymaz, hüznün verir. Münafıklar şüphe edip inkârcı oldu. Sabaha cehennemde başından duman çıkar, bil. Sonra duyulan pişmanlıktan sana ne fayda? Ey kardeş, mümin sözü yalan söylemez. Dini gevşek münafıklar neler demez? O ezelden kara bahtlıdır, başka bir şey beklenmez. Ey kardeş, münafığa yakın olma, kim yakınsa başında yüz bin külfet vardır. Baştan ayağa münafık zarar ve zahmettir. Kul Hoca Ahmed miraç sözünü hikmet eyledi. Şükür Allah'a, Mustafa'ya (beni) evlat eyledi. Aslan Babam hurma verip kanaat verdi. Gerçek ümmetseniz işitip salât selâm edin dostlar." (Hikmet 80).

"Miraç mucizesi sırasında Hak Mustafa ruhumu gördü, Cebrail'e sordu: "Bu nasıl ruh, bedene girmeden kemal buldu?" Cebrail: "Ümmetinizin durumu size malumdur, bu zat göğe çıkıp meleklerden ders alır." Dedi. Hakk'ın "Elestü birabbiküm?" hitabına ruhum "Belâ" diye cevap verdi. ("Hani Rabbin 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' (demiş, onlar da) 'Evet..' (diye cevap vermişlerdi)" A'râf Suresi 7:172). Hak Mustafa "oğul, evladım!" diye seslenince bütün ruhlar selam verdiler" (Hikmet 2). " Elimi tutup 'Gözümün nuru evlat... Ümmetimsin ümmet... Sünnetimi sıkı tutasın gönüldaşım' dedi (Hikmet 8).

"Bir gün melekler sohbet kurdu, raks ve sema yapmak için yürüdüler. Hak Mustafa miraç sırasında bunu gördü. Şimdi ben de raks ve sema edesim gelir. Hak Mustafa kendinden geçti, Cebrail gelip başını tuttu, Sübhan Melik'im kudret ile zikir öğretti. Ümmet olarak ben de zikrini diyesim gelir." (Hikmet 49). "Evrenin övüncü Mustafa, miraç gecesi merhaba deyip fakr yolunu tutmuştur." (Hikmet 99).

3. Hz. Muhammed'in ümmetine olan şefkati ve asi ümmeti için çektiği sıkıntı:

*Dîvân-ı Hikmet'*te Hz. Muhammed ile ilgili olarak en çok işlenen konu; O'nun ümmetine karşı o eşsiz şefkati ve düşkünlüğüdür. *Dîvân'*ın 112. Hikmetinde Ahmed Yesevî, mahşer meydanını tasvir edip Hz. Muhammed'in ümmetine şefaatinin ayrıntılı bir şekilde anlatır:

“ ‘Küllî men aleyha fan’ (“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.” Rahman Suresi 55 : 26) ayetine göre, Bir Allah'tan başka her mahlûk ölür imiş; İsrâfil Sur'u üflediğinde, kabirden yeni deri giydirilmiş halde kalkar imiş. Elli bin yıl kabir başında durduğunda, ondan sonra Arasat'a sürdüğünde, yalın baş ve çıplak ayak yürüdüğünde, âdemoğlu deli gibi olur imiş. Önce hesap eyleyince temizlikten, ikinci hesap eyler namazından, üçüncü hesap eyler helal haramından, 'Ben ben' diyen şaşkın olup kalır imiş. Hesabı yapıp mahşere doğru yürütünce, ahalinin hepsi çaresiz adım atınca, orada cehennem ateşini apaçık görünce, 'Aman' diye çığırarak durur imiş. Bütün ümmet yüz yirmi bin saf olunca, etraflarında melekler saf tutunca, 'Eyne'l-mefer' (“Kaçacak yer neresi?” Kıyamet Suresi 75:10) nidasını ulaştırınca, kaçıp kurtulmak olmaz deyip söyler imiş. O vakitte 'Vemtazül yevm' (“Ey suçlular! Ayrılın bu gün!” Yasin Suresi 36 : 59) çağrısı gelince, o günde namaz ve oruç korunak olunca, aklın ve şuurun gidip anlayışın kalmayınca, dil suskun olup konuşmaktan kalır imiş. Bütün halklar Âdem Ata'ya doğru gidince, 'Ey babamız şimdi bizi kolla' deyince, 'İzin yok, benden geçti evlat; İbrahim'e gidelim' deyip söyler imiş. İbrahim'e gidip Âdem Ata: 'Şefaat eyle bunlara sen, hepsi hatalı' deyince, o da: 'Sizden yakın Âdem Ata, Musa tarafına gidelim' deyip söyler imiş. Musa: 'Rabbi erini' (“Rabbim! Bana (kendini) göster.” A'raf Suresi 7 : 143) dediğim o günden beri güçsüzlükten çıktığım yoktur. İşte bu gün mahzun olup Muhammed'e gidelim' deyince hepsi Hazret'e doğru gider imiş. Musa: 'Ya Muhammed, ümmetlerin cehennem içinde yok oldu' deyince Muhammed de üzüntüyle tacını çıkarıp, başını arş altında koyup, ağlayarak feryat edip 'Ya Kadir, ya Gafur' dediğinde; 'Ya Habibim, başını kaldır; ümmetini alıp dergâhıma gel. Hepsini ben sizlere bağışlayayım, hepsini cennetime dâhil edeyim.' Böyle diyerek

Hak'tan nida gelir imiş. Zahit, abit, has kullardan âlimleri alıp dergâhına gelince, Rabbim der ki: 'Ya Muhammed asiler hani?' 'Asi layık değil deyip söyler imiş. Yine der: 'Asi ve cefa edenler de rahmetime layıktır; ben onları da cennetime dâhil edeyim; günahlarının hepsini senin hatırına bağışlayayım.' Resul memnun olup Musa ile yürüyüp gelir; 'Asi ve cefa eden ümmetlerim, yürüyün; günahlarınızı affeyledi Kadir, Hayy' diyerek cennet içine önden gelip girer imiş. Kıyamet hakkında ulu ulu kitaplardan söylediği bu hikmetini halka yayan Kul Hoca Ahmed okuyandan dua talep eder imiş."

" Kabir içinde Mustafa'yı hazır gördüm; edep ile selam verip ümmetindeki asilerin halini sordum. 'Ey evlat, ümmetim için Hak'tan çok külfet çekiyorum; 'Ümmetimin günahlarını her Cuma affet' diye Allah'a yalvarıyorum. Ey ümmetim, ben melekten utanç duyarım, himmetinizin azlığı sebebiyle Yaratan'dan korkmaz mısınız? Gece yatmadan ibadet etseniz çok memnun olurum.' (Hikmet 8).

"Bizler için gamlar çekti o Muhammed; ümmet olsan gam yemezsin; sahte ümmet gece gündüz elde ettikleri yeme içme ve işret. Ey evlat, ümmetin yanlış, noksan ve günahları dağdan artar; dini bırakıp dünya malını kendine çeker." "Can ve kalbim ümmetimin gözünün aydınlığı; Hakk'a kul, bana ümmet olan hani? Gerçek ümmetin sinesine (sevgimi) koydum ben işte" (Hikmet 10).

"Can verirken Hak Mustafa elini tutar" (Hikmet 4). "Taharetsiz zikreden gerçek iman etmiş sayılmaz. Öleceği vakit de Hak Mustafa elini tutmaz. Sübhan Melikim günahını asla bağışlamaz." (Hikmet 60). Âleme yol gösterici olan Muhammed o günde (mahşerde) yardımcı olacaktır (Hikmet 34). Yardım eylese Mustafa, İliyyin Cenneti'ne gireyim" (Hikmet 18).

"Ahir zaman ümmetleri evlerini süslerler; nefis ve hevaya uyup her an huylarını bozarlar; şan ve şevketler ile boylarını dik tutarlar; dünyanın fani olduğunu bilmezler; gidenleri görerek ondan ibret almazlar; erenlerin yaptığını görüp örnek almazlar" (Hikmet 18).

“Mustafa naz makamına erdi; ‘Ümmetim, vay ümmetim’ deyip asi ümmetinden kaygı duydu. Ümmetini kendi anne babasından da çok sevdi; (Allah) ‘Bağışladım’ diyene kadar bırakmadı. Hak Teâlâ’dan O’na nida geldi: ‘Ümmetinin işini bana bırak; orada (ahrette) hepsini sana bağışlayayım.’ (Resulullah) dedi: ‘Benden sonra ümmetim farz ve sünneti bırakıp günah işleyecekler; ümmetimin çoğundan iman gidecek. Ümmetim ümmetler içinde saftır; neyleyeyim ki çoğu asidir. (Fakat) Kadir Mevlâm öz vadesine vefalıdır.’ “ (Hikmet 23).

“Hak İlahım merhameti ile rahmet etse; hak kulu (ile gönderdiği) ayetlerini elimize verse; Pir-i kâmil doğru yolu gösterip (bizi) yola koysa; ben ne yüzle hazretine varayım. Hakk’ın elçisi ümmeti için yemedi içmedi; yediği içtiği sadece kaygı ve sıkıntı idi; vah yazıklar bize ki gece gündüz ibadet etmiyoruz. Hak Resulü, dünya için kaygılanmadı; ümmetini dileyip başkaca sözden bahsetmedi; O, dünya üzerinde bir an rahat görmedi.” (Hikmet 26).

“Bilin, Muhammed: ‘El-kezzâbu lâ-ümmeti’² dedi (Hikmet 60, 81). O, yalancılar kavmine ümmet demez. Hakk’ın yolunu arayıp doğru giden kuluna ümmet diyecek. Her kim ‘ümmetim’ deyip Resul’ün işini bırakmasa şefaath günü Muhammed onu mahrum bırakmaz. Allahu Teâlâ’nın sözüne, Resulullah’ın sünnetine inanmayana Muhammed, ümmet demez. Ümmetim dediğin halde buyruğunu yapmazsan ahrette Muhammed’in şefaathını nasıl ümit edersin? Ahrette asi kulun işi müşküldür; mahşerde rezil olur; Muhammed ona ümmetim demez. Kul Ahmed gerçek söylese, sabaha kıyamet kopsa, Muhammed ümmetim der, onu mahrum bırakmaz.” (Hikmet 37). “Yalancıdan Allah ve Resul’ü şikâyetçi imiş” (Hikmet 51). “Vallahi yalancıya cennet yoktur; yalan konuşup imansız olarak gitmeyin dostlar.” (Hikmet 81)

“Allah’ın nuru, Allah’ın dostu o Mustafa, kimler için Resul geldi bildiniz mi? Allah’ın selamı, Allah’ın zikri Hak Mustafa kimler için Resul geldi bildiniz mi? Gözlerini kimler için yaşarttı? Ümmeti için özünü yaktı;

² “Yalancı ümmetimden değildir” bu ibarenin geçtiği her hangi bir hadise rastlanmamıştır. Ancak el-Muvattâ, 19’da “...mümin kezzab olur mu? (Peygamber) Dedi: Hayır..” hadisi yer almaktadır.

ümmeť olsan bu sözleri anlarsın. Ağlamaktan yüzü gözü şişti; kıyamda durmaktan ayakları şişti; ümmeti için kaygı, sıkıntı çekti. Ey dostlar, bunu bilen ümmet hani? Eğer bilsen bundan fazla nimet hani? Kıyamet günü onu geçen şefkat hani? Ümmet olup Resul'ün değerini bildiniz mi? Beden ve ruhunuzla sünnetlerini yaptınız mı? Onun için ağlayıp inlediniz mi? Hâlbuki o Mustafa saadettir, ganimettir, inayettir. Öyle ise ümmeti olarak O'na vefa eyle, cefa kılma." (Hikmet 38).

"Horluk çekip Hak Mustafa ümmet dedi. Asi ve cefa edici ümmetinin tasasını çekti. Hak Teâlâ bizi odun kılar mı deyip ümmetinin endişesi ile dimağından duman çıkar. Onun için ümmetleri kuvvet aldı. Can ve gönülden Hayy zikrini deyin dostlar." "Amel işlemeyen âlim, ilmini çiğneyip yürür. Ölüp varsa dar kabirde canı yanar. Allah, Resul, dinin ne deyip korkuya düşer." (Hikmet 79).

"Aşksızların hem canı yok, hem imanı. Resulullah sözünü dedim, anlayan hani? Nice desem işiten, bilen hani? Bilgisize desem gönü katılaştır dostlar." "Hem ahir zaman geldi, Resulullah'ın vaatleri yaklaştı; seçkin kullar iyi söze kulak tuttu; kötü kullar günden güne beter, dostlar. Hak Mustafa 'Küllü yevmin beterün' ("Her günün sonu vardır" sözüyle kıyamet gününe işaret edilmiştir. Eraslan, 1983, 355) dedi; ümmet olan vefalılar kulak verin. Hak, iyilerin ücretini, kötülerin cezasını verir. Kötüler kıyamet günü cezasını çeker, dostlar. Fasık, facir günaha girip yere basmaz; oruç ve namazını kazaya bırakıp misvak kullanmaz; Resulullah sünnetlerini gözü görmez; günahları günden güne artar, dostlar." (Hikmet 86).

"Evliyanın dediği vade geldi; kıyametin günü yaklaştı, dostlar. Akıllı kullar ne olduğunu bilirler; halktan sevgi ve şefkat gitti, dostlar. Büyük küçük dostlardan edep gitti; kızlardan ve zayıf gençlerden hayâ gitti; Resul 'Hayâ imandandır' (Buhari, İman, 16, Edeb, 77; Müslim, İman, 57) dediği halde, acayip hayâsız kavim oldu, dostlar." (Hikmet 89).

"Divanelik galip gelmeden sema yapan Hak Mustafa ve dört halifeden şikâyet eder. Baştan ayağa günahları hazır durur. Günah dileyip raks ve sema yaptı dostlar. Şiblî âşık nur görüp sema eyledi; Mustafa'yı

hazır görüp soru sordu: 'Ey Resul, güçsüzüm, ben de hüznle bir sema yapsam' Resul dedi: 'İnşallah (Allah) kabul eder.' İzin isteyip raks ve sema yaptı dostlar." (Hikmet 88).

"Şeytan yoluna giren, Ahmed'e taşlar atan, toprak altında tek başına yalnız olup yattı ya" (Hikmet 117).

4. Hz. Muhammed'in garip, fakir ve yetimlerin halini sorup gözetmesi:

Şair, *Dîvân'*ın daha ilk hikmetinde:

Günümüz Türkçesi ile:

"Garip, fakir, yetimlerini Resul sordu Garip, fakir, yetimleri Resul sordu
Uşal tünü mi'râc çıkıp dîdâr kördi O gece Mirac'a çıkıp Hak cemalini
Kaytıp tüşüp fakir halin sordı Geri gelip indiğinde fakirlerin halini
Gariblerini izin izlep tüşüm mena Gariplerin izini arayıp indim ben
işte."

Diyerek Hz. Muhammed'in o yoğun şefkat ve merhametini dikkatlerimize sunuyor. Ömrünün sonunu vatanından ayrı geçiren, gurbette vefat eden ve "gariplere müjdeler olsun" (Aclûnî, 1351, 887) buyuran, yetimlerin sertacı Peygamber Efendimiz, ömrü boyunca kendisi gibi gariplere, fakirlere, yetimlere kol kanat germiş, onları sorup soruşturmuş, görüp gözetmiştir. Hayatının en önemli hadisesi olan miraç mucizesinden dönüştü yine ümmetinin fakirlerinin halini sormuş, onların dertleriyle dertlenmiş, deva bulmuş, çözüm sunmuştur.

Onun ümmetinden olmak isteyen gariplere tâbi olmalı, kimden ayet ve hadis işitse duyarlı bir şekilde kulak kesilmelidir. Hz. Muhammed Medine'ye hicret etmiş, gariplikte çektiği cefalar, sıkıntılar Onu Yaradan'a yaklaştırmış, Allah'ın habibi, sevgilisi olmuştur.

Akıllı kişi gariplerin gönlünü avlar, onların hayır duasını almaya çalışır. Hz. Muhammed Mustafa gibi ülkeyi dolaşıp yetim arar. Dünyaya tapan soysuzlardan yüzünü çevirir. Hoca Ahmed Yesevî bu sayede olunmuş, kâmil bir insan olmuş; coşkun bir deniz gibi taşarak etrafında-

ki çorak gönüllere su serpmiştir. Garip, fakir ve yetimlerin halini hatırlı soran, onlara iyilik yapan kulundan Allah razı olur. Fakat o kul kendisinin sadece bir sebep olduğundan habersizdir. Gerçekte bütün iyilikler, hayırlar Allah'ın elindedir.

Ahmed Yesevî, bu hikmetli sözleri Hz. Muhammed'den ders almış ve Onun ümmetine öylece ders vermiştir. Daha yedi yaşında iken Arslan Baba'yla tanışır, selam verip Hz. Muhammed Mustafa'nın kendisine gönderdiği emanet hurmayı ister.

Kâfir de olsa hiç kimseye zarar vermemek sünnettir. Taş kalpli, gönül kırıcı kişiden Allah şikâyetçidir. Öyle kul için siccin, (zindan) hazırdır ve buna Allah şahittir. Ahmed Yesevî bu sözü bilgelere işitip bize ders vermektedir. "İbadet eylemek Resulullah'ın âdetleri, gariplere merhamet etmek şefkatleridir" (Hikmet 9).

Bir gün Resul'ün önüne bir yetim çıktı; 'garip ve muhtacım' deyip yardım istedi. Resul onun haline acıyıp dileğini eline verdi. 'Ben de yetimim; yetimlikte, gariplikte yetişmişim. Her kim yetimdir; biliniz o benim has ümmetimdir. Yetimi görseniz incitmeyiniz; garibi de yaralamayın. Yetimler bu cihanda ezilmiştir; gariplerin de işi zordur. Daima perhiz halindedirler, sanki diri değil ölü gibidirler. Garipler Allah katında bellidir ve sabah akşam onları Allah gözetir.' dedi (Hikmet 36).

5. Hz. Muhammed'in Sünnetlerine Sımsıkı Yapışıp Ona Ümmet Olmak:

Ahmed Yesevî, Hz. Muhammed'in ümmetine beslediği sevgi ve merhametine vefa gösterip O'nun sünnetine sımsıkı yapışmayı, O'nun sözlerine göre yaşamayı, ümmet olmanın gereği saymakta ve bu konuda bizi uyarmaktadır: "Mustafa'nı sözlerigine amel kılğıl: Mustafa'nın sözlerine (göre) amel et" (Hikmet 124).

"Ümmet olsan gece gündüz dinmeden ağla; ecel gelse mertler gibi belini bağla. Bir gün senin ömrünün yaprağı sararınca, ecel gelmeden tövbe eyle ey cahil. Belki yüce Allah sana rahmet eylesin. Gerçek dertlinin

işi söz ve icraattır; Hak karşısında niyaz armağanı gözyaşdır; gece gündüz durmadan oruç tut, namaz kıl." (Hikmet 9).

"Olur muyum Muhammed'in has ümmeti? Ümmet dese asilerin hoş devleti, baldan tatlıdır bana bu mihneti. Altmış üç yaşta sünnet oldu yere girmek; Resul için iki âlem berbat edivermek; âşıkların sünnetidir diri ölmek. Ümmet olduğunu işitsen canını vermez misin? Mustafa'ya canını kurban etmez misin? Can nedir ki imanını vermez misin? Kul Hoca Ahmed altmış üç yaşında gaip oldu; edebi koruyup Mustafa'ya naip oldu; sultan oldu, sıkıntı çekip tayyip oldu (Hikmet 10).

"Cemalimi talep edersen arşa bak; arş üstünde ahın ile ateşler yak; ümmet olsan Muhammed'in kapısını çal; Sübhan Melik'im gerçek âşıkları sınar imiş." (Hikmet 115).

"Ölmeden önce ölünüz'e (Aclûnî, 1351, 2:260) göre amel eyle; Bu hadisi fikreyleyip öldüm ben işte. 'Fe'l-yedhakû kalîlen ve'l-yebkû kesîren' ("Bundan böyle az gülsünler, çok ağlasınlar." Tevbe Suresi 9 : 82. "Fe'l-yedhakû" metinde sehven "felizehu" yazılmış) diye haber verir. Bu ayetin anlamına göre amel eylemek için bu dünyadan hiç gülmeden yürüdüm ben işte" (Hikmet 15).

"Resul 'Dünya leştir' (ed-Deylemî, el-Müsne'd 1:141-142; Aclûnî, 1351, 1:492) dedi, bıraktım ben işte" (Hikmet 12). "Resul Mustafa dünya malını sevmedi; Resul'e ümmet olan dünya malını sevmesin." (Hikmet 90).

"Ey Ahmed, sen sufi olsan sufilik kolay değil; Hak Resulü sufi olup dünya malını sevmiş değil; dünyayı seven kişi şüphesiz bilin insan değil; sufi nakışlı oldun fakat asla Müslüman olmadın." (Hikmet 119)

"Dil ucuyla ümmetim diye iddia eden kişi Mustafa'nın değerini ne zaman bilir?" 'Küllî muttaki alimen' diye söyledi Resul; ey Kul Ahmed, bu hadisi eyle kabul; Suyri (Sayram) halkı kabul etmeyip oldu melul; cahil halkı pir değerini ne zaman bilir?" (Hikmet 136).

"Ümmeti için Resul daima kaygı çekti; ümmetinin günahını (bağışlanmasını) dileyip Hak'tan aldı; gece gündüz namazda durdu, Al-

lah bildi; dilde ümmetiyim der, gönülde yalandır. Ümmet olsan, Mustafa'ya bağlı ol; dediklerini can u gönülden uygula; gece namazda, gündüzleri oruçlu ol; gerçek ümmetin rengi tıpkı samandır. Sünnetlerini sıkı tutup ümmet ol. Gece gündüz salât selâm söyleyip yakın ol. Nefsi tepip sıkıntı çeksen de rahat ol. Öyle âşık iki gözü iki çeşme ağlar." (Hikmet 142).

"Kâbe'ye ve Hak Mustafa'nın türbesine (gitmeye) niyet ettik. (Allah) Herkese nasip etsin. Resul şefaet eylesin; dostlarım (siz de ben-den) razı olun." (Hikmet 67). "Resul'e vahiy geldi, başından tacını çıkarıp kalktı, dervişler sohbetinde hizmetçilik yaptı." (Hikmet 92). "Dervişler, Peygamber'den yadigâr kalmışlardır." (Hikmet 100). "Ey ümmetler, Hak Mustafa'nın sözünü tutup din yolunda yürüyen, özünü bu âlemden ayrı tutan; mahşer günü, yüzü Hakk'a dönmüş ve aydın bir şekilde yürür." (Hikmet102). "Cebrail vahiy getirdi Hak Resûl'e; 'Küçük büyük her şey zikretsin.' (İsrâ Suresi 17:44) diye ayet geldi" (Hikmet 19).

6. Hz. Muhammed'in Adı Anıldığında Salât Ve Selâm Getirmek:

"Pir-i kâmil Hak Mustafa'dır şüphesiz bilin; nereye varsanız O'nun özelliklerini, güzel sıfatlarını söyleyip saygı gösterin. Adı anıldığında salât ve selâm getirin, Mustafa'ya ümmet olun." (Hikmet 2).

"Kul Hoca Ahmed, gece gündüz dinmeden ağla; salât ü selâm getirip Hak Resul'e ümmet ol. Doğru yola iletip (bize) ümmetim dese ne hoş saadet?" (Hikmet 26).

"Gerçek ümmetseniz, işitip salât ü selâm söyleyin dostlar" nakarat mısraı 80. Hikmette 28 kez tekrar edilir.

7. Âl, Ashab Ve Dört Halife Sevgisi:

"Dostlar 'Amin' deyiniz: âl, ashab ve çehar-yar; ümmetlerin suçunu bağışla Allah'ım" (Hikmet 8).

“Gurbet değdi Mustafa gibi erenlere; otuz üç bin sahabe ve arkadaşlarına; Ebû Bekir, Ömer, Osman, Murtaza'ya gurbet değdi” (Hikmet 16).

“Gördüğü anda inanan, üstün olup dayanan, dertleştğinde ağlayan, kulluğa bel bağlayan, bağrının içini dağlayan, bir sözünden dönmeyen, sırrını asla demeyen, gafil olup yatmayan, canı canana kavuşturan, kızını elden veren, el bağlayıp yalvaran, verdiği sözü tutan, nefis ve hevedan geçen, Hak Resul'ü güçlendiren, Muhammed'e kayınbaba olan, hiç hata kılmayan, (giyecek bir şey bulamayıp) boynuna peştamal bağlayan Ebâ Bekr-i Sıddık'tır. Kul Hoca Ahmed, tasdik et ve mağara dostunu ayrı tut, ariflikte onu sadık bil.” (Hikmet 42).

“(Peygamber'in) İkinci dostu, müminlikte dost olan, Bilal'a ezan okutan, şeriatı bildiren, din sözünü anlatan, Kâbe kapısını açtıran, bütün putları kırdıran, Resul'ün gönlünü rahatlatan, şeriatı gözeten, tarikatı doğru tutan, hakikati iyi bilen, oğlunu azarlayıp getiren, kırbaç vurup öldüren, adalet eyleyip yol soran, çıra olup sönmeyen, din yolundan dönmeyen, haksız iş yapmayan adaletli Ömer'dir. Miskin Ahmed onu yâd et, (bunun için) aczini beyan et, belki o adaletli Ömer'in ruhu şad olur.” (Hikmet 43).

“(Peygamber'in) Üçüncü dostu, her nefeste arkadaşı, Hak Resul'ün damadı, dinimizi güçlendiren, kölelerini âzâd eden, ayet ve hadis kâtibi, minberin hatibi, duası Tur dağı, aldıkları iki nur, sözleri birer inci olan hayâ sahibi Osman'dır. Çoklar gelip onu şehit ettiler. Hoca Ahmed sen o hayâ sahibi Osman'ın şüphesiz güzel tarif ettin.” (Hikmet 44).

“Dördüncü dost olan Allah'ın aslanı Ali'dir. Hem miraçta yâr olan, sözleri Rahmanî, yüzü nuranî, kâfirlerin kıranı, himmet kuşağı belinde Allah'ın adı dilinde, Zülfikar'ı elinde Allah'ın aslanı Ali, binip çıksa Düldül'e, yere zelzele, kâfirlere velvele düşer. Düşmanlara karşı duran, kâfirlerin katili olan, batıla son veren Allah'ın aslanı Ali'dir. Bir ve Var olan her şeye gücü yeten Allah'ım rahmet eyleye, Hak aslanı Ali'yi Hoca Ahmed'e medetkâr kıla.” (Hikmet 45).

“Tarif etsem, Ali Allah’ın aslanıdır ve kılıçla kâfiri kırmıştır. Kâfirleri imana davet eder ve her zaman İslâm’a kuvvet verir. Mümin olanları yanına alır; kabul etmeyeni kılıçtan geçirir. Eline kılıç alıp Düldül’e bindiğinde kâfirler kavmi korkuyla bağrışır. Elindeki silahı Zülfikar, çarpışırken kırk arşın uzar. Ali’nin her birisi büyük tuğlu on sekiz oğlu vardı. Ali İslâm için kanlar yuttu, İslâm’ın tuğunu sımsıkı tuttu. Hoca Ahmed garipliğe düşüp Resul evladına sözler kattı.” (Hikmet 36).

“Garip canımı Hak yoluna adasam; Şah Hasan gibi Kerbela’da susayıp ölsem; Hak şarabını içme hevesiyle gitsem; varsam orada susuzluğum kanar mı ki? Sahabe gibi din için savaşıp başımı versem; şehri banu imamlar gibi ağlayıp yürüsem; Allah için kâfirlere esir olsam; Rahman Rabbim sana makbul olur mu ki?” (Hikmet 64).

8. Ahmed Yesevî’nin Hz. Muhammed’in Sünnetine Bağlılığı Ve 63 Yaşından Sonraki Ömrünü Yer Altında Yaptırdığı Bir Hücrede Geçirmesi:

İkinci hikmetten on birinciye kadar dokuz hikmet, şairin devriye türünde hayat hikâyesini anlattığı bir çeşit manevî otobiyografisidir. Her dörtlükte ruhlar âleminden başlayarak her yaş içinde mazhar olduğu ilahî manevi nimetleri tahdis-i nimet olarak zikreder. Mirac-ı Ahmedî’nin gölgesinde giriştiği manevi yolculuğunun (seyr-i süluk) duraklarını birer dörtlükte anar. Ölümle barışık bir hayatın göstergesi olarak, altmış üç yaşında kabre girip ömrü boyunca izinden gittiği Hz. Muhammed’in varisi olduğunu göstermiştir. Ona göre kabre girmek Resulullah’ın sünnetidir (Hikmet 9).

Şair, “Ol sebebdin altmış üçde kirdim yerge : O sebepten altmış üçte girdim yere” nakarat mısralı ikinci hikmetinde Hz. Muhammet ile olan özel ilişkisini ve altmış üç yaşından sonra hayatının geri kalan kısmını yer altında geçirmesinin sebebini şöyle anlatmaktadır:

“Rahmet denizi dolup taşı, ana rahmine düşüp belirince “zikir söyle” diye bir ses geldi ve bütün organlarım titreyiverdi. Ruhum cesedime girdiğinde kemiklerim “Allah” dedi. Dört yüz yıldan sonra çıkıp

ümmet olacak; nice yıllar dolaşıp halka yol gösterecek; on dört bin âlim kendisine hizmet eyleyecek (ben Ahmed Yesevî) dokuz ay ve dokuz günde yere düştüm ve dokuz saat duramadım, göğe uçtum; Arş ve Kürsü derecesini varıp kucakladım. Arş üstünde namaz kılıp dizimi büktüm. Dileğimi söyleyip, Hakk'a bakıp gözyaşı döktüm.

Bir yaşımda ruhlar bana pay verdi; iki yaşımda peygamberler gelip gördü; üç yaşımda kırklar gelip halimi sordu; dört yaşımda Hak Mustafa hurma verdi; nice günahkâra yol gösterdim, yola girdi; nereye varsam Hızır Babam bana yoldaş oldu. Yedi yaşımda Arslan Babam beni arayıp buldu. Sekizimde sekiz yandan yol açıldı; hikmet söyle diye başıma nurlar saçıldı; Allah'a hamdolsun Pir-i kâmil Hak Mustafa mey içirdi (Hikmet 2).

On sekiz yaşımda Kırklar ile şarap içtim; Hak Mustafa'nın güzelliklerini gördüm. Yirmi yaşımda Allah'a hamdolsun pir hizmetini tamamladım (Hikmet 3). Yirmi sekiz yaşımda âşık oldum (Hikmet 4). Otuz bir yaşımda Hızır Baba'm mey içirdi. Otuz üç yaşımda saki olup mey sundum. Otuz altı yaşımda kemal sahibi oldum; Hak Mustafa bana cemalini gösterdi (Hikmet 5). Altmış üç yaşımda 'Kul yere gir' diye bir çağrı geldi; nefsimi Hû kılıcı ile kırıp teptim; ondan sonra cananımı arayıp buldum; ölmeden önce can vermenin derdini çektim (Hikmet 7). Pazartesi günü sabah erken Mustafa'ya matem tutup yere girdim (Hikmet 8). Altmış üç yaşında yere girmek sünnet oldu" (Hikmet 10).

Ahmed Yesevî, vefat edene kadar hayatını sürdürdüğü yer altındaki menziline mazhar olduğu ilahî manevi ikramları 8. hikmetinde dile getirir:

"Yer altına girdiğimde kendimden geçtim. Gözümü açınca Mustafa'yı hazır gördüm. Hak Mustafa ruhu gelip imam oldu. Yer altındaki bütün varlıklar köle oldu. Çok ağladım Hak Mustafa müjde verdi."

'Kıyamette yolunu kaybedersen yol göstereyim; evladım deyip elini tutup cennete girdireyim; sözünü işitince şevkim arttı; 'Ümmet' dedi, içim dışım nura battı; nurunu salıp Hak cemalini gösterdi (Hikmet 8).

9. Hz. Muhammed'in Divan-ı Hikmet'te Geçen İsimleri:

Hz. Muhammed'in, Divan-ı Hikmet'te geçen isim ve unvanları kullanım sıklığına göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Muhammed: Hikmet 8(3), 10(2), 36(10), 36(11), 40(24), 41(21), 42, 81, 104, 112(4), 115 = 79 kez.

Mustafa: Hikmet 1, 2, 8(21), 9, 10(2), 16, 18(2), 23, 38(4), 80(5), 88, 99, 124, 136, 142 = 44 kez.

Pir-i mugan Hak Mustafa bî-şek biling: Hikmet 2 = 1 kez.

Pir-i mugan: Hikmet 1(2), 2(2), 5, 6, 12, 13, 15, 17, 19, 21(2) 26, 41, 51, 59(2), 60, 63, 64, 69, 91, 95(4), 108, 123, 124, 128(2), 137 = 34 kez.

Hak Mustafa: Hikmet 1(2), 2(6), 3, 4, 5, 8(2), 18, 38(2), 46(3), 49(3), 60, 67, 79, 80, 86, 88, 102 = 29 kez.

Resûl: Hikmet 1(2), 10, 12, 38(10), 43, 46, 51, 67, 79, 80(2), 88(2), 89, 90, 92, 112, 136, 142 = 29 kez.

Mustafa Muhammed: Hikmet 39(17) = 17 kez.

Muhammed Mustafa: Hikmet 18, 37(9), Münacat = 11 kez.

Hak Resûl: Hikmet 9, 18, 19, 26(2), 42, 44, 80(2), 81, 119 = 11 kez.

Resûlullah: Hikmet 9, 37, 80(2), 86(3), 112, Münacat = 9 kez.

Peygamber: Hikmet 18, 46(2), 60, 80, 100, Münacat = 7 kez.

Habib: 80(2), 112 = 3 kez.

Hazret: Hikmet 41, 80(2) = 3 kez.

Server: Hikmet 40, 60, 80 = 3 kez.

Ahmed: Hikmet 8, 117 = 2 kez.

Rehber: Hikmet 40, 60 = 2 kez.

Âlem fahrı: Hikmet 99 = 1 kez.

Asl-ı vücud-ı âdem: Hikmet 39 = 1 kez.

Habib-i Halık: Hikmet 39 = 1 kez.

Hâdi: Hikmet 60 = 1 kez.

Hâdiyü'l-müdüllin: Hikmet 39 = 1 kez.

Hak bendesi: Hikmet 26 = 1 kez.

Hatemü'n-nebiyyin: Hikmet 39 = 1 kez.

Hülasa-yı halayık: Hikmet 39 = 1 kez.

Kamer-i bağ-ı kevineyn: Hikmet 39 = 1 kez

Kurret ayneyn: Hikmet 39 = 1 kez.

Müddessir: Hikmet 39 = 1 kez.

Mürsel ü nebi-yi hatem: Hikmet 39 = 1 kez.

Rahmeten li'l-âlemin: Hikmet 80 = 1 kez.

Resûl Mustafa: Hikmet 90 = 1 kez.

Seyyidü'l-mürselin: Hikmet 39 = 1 kez.

Sultan: Hikmet 8 = 1 kez.

Tuba-yı kabe kavseyn: Hikmet 39 = 1 kez.

Sonuç

Bu yazımızda Türk kültür coğrafyasının önemli şahsiyetlerinden olan Hoca Ahmed Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet* adlı eserinde yansıyan Hz. Muhammed sevgisini göstermeye çalıştık. Eserini incelediğimizde Ahmed Yesevî'nin, kalbi yanık bir Allah âşığı olduğu kadar, Habibullah'ın da muhibbi olduğunu gördük. Bu sevgi o kadar derindir ki 63 yaşından sonra yeryüzünde dolaşmayı O'nun sünnetine aykırı görmüş, o yaştan sonraki ömrünü yer altında geçirmiştir. Duygunun dili olan şiirin duygusal iklimine pek de yakışan bu peygamber sevgisini başkaca yorum katmadan günümüz Türkçesi ile aktarmaya çalıştık.

Ahmed Yesevî Hikmet'lerinde O'na ümmet olmanın, sünnetine uymaktan geçtiğini ısrarla vurgulamıştır. Mevlid yazarı Süleyman Çelebi'nin:

Tıfl iken Ol der idi kim ümmeti
Sen kocaldın terk edersin sünneti

diyerek dile getirdiği vefasızlığa düşmemek hususundaki ciddi ikazlara Yesevî'nin Hikmet'lerinde sık sık karşılaşmaktayız. Hz. Muhammed'e duyulan sevginin ayrılmaz bir parçası olarak O'nun dört halifesine, âl ve ashabına karşı saygı ve sevginin engin tezahürlerine *Dîvân-ı Hikmet'te* rastlamaktayız.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmail B. Muhammed. (1351), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs*, Beyrut.
- Bice, Hayati. (1993), *Hoca Ahmed Yesevî, Divan-ı Hikmet*, TDV. Yay, Ankara.
- Eraslan, Kemal. (1983), *Ahmed-i Yesevî, Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, KTB. Yay, Ankara.
- Köprülü, Fuat. (1991), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, DİB. Yay, 7. Baskı, Ankara.
- <http://www.diyaret.gov.tr/kuran/default.asp> (20.08.2009).
- <http://www.divanihikmet.net/> (20.08.2009).